

Haza a magasban

ELŐADÁSOK
A SZENT ISTVÁN TÁRSULATNÁL
XXVI.

BÁBEL BALÁZS
Példaképeket
a nemzet megújulásáért!

BÁBEL BALÁZS

Példaképeket
a nemzet megújulásáért!

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
az Apostoli Szentszék Könyvkiadója
Budapest 2006

Sorozatszerkesztő

Farkas Olivér
és
Sarbak Gábor

© Bábel Balázs, 2006
© Szent István Társulat, 2006

ISBN 963 361 805 3
ISSN 1588-9491

Szent István Társulat
1053 Budapest, Kossuth Lajos utca 1.
Felelős kiadó: Dr. Rózsa Huba alelnök
Felelős kiadóvezető: Farkas Olivér igazgató

Példaképeket a nemzet megújulásáért

Az emberiség ősi tapasztalata az, hogy példaképekre nagy szükség van. Már Seneca azt írta: „Longum iter est praecepta, breve et efficax per exempla.” Hosszú az út a parancsok útján, de rövid és hatásos a jó példa nyomán. Minden civilizációban és kultúrában a nevelésnek egyik eszköze volt a példaállítás. Platón volt az első, aki kifejezetten foglalkozott filozófiai szinten az ideával, azaz a példaképekkel. Platón és a klasszikus bölcsélet szerint a lélek két összefüggő feladatot lát el: „elvezeti gondolkodásunkat az empiria világának határain túlra, majd pedig visszahozza onnan, hogy a látottakkal felvértezve képesek legyünk a mi világunkat a racionális, a felismerésnek és a lélek rejtélyes útjainak szabályai szerint megszervezni. Ez az út természetesen a kisiklás és a tévedés számos veszélyét rejti, és adott esetben oda vezethet, hogy a makacs lélek nem hajlandó végigjárni azt, ám a veszélyes pillanatokért bőségesen kárpótol a megtapasztalt egyensúly élménye és harmóniája: a rend, a szellemi közösség, a barátság, a mértékletesség és az igazság.” (Molnár Tamás: A gondolkodás archetípusai) Óriási Platón filozófiai teljesítménye,

mert ki tudott lépni az anyagi világból az ideának és az eszmének a magasságába. Tudjuk, hogy az a szirakuzai vállalkozás, amelyben eszményi államot akart megvalósítani, sajnos csődbe jutott. S ekkor a politikusokról elég kemény véleményt fogalmazott meg: csak olyan emberek vállalkozzanak a közéletiségre, azaz menjenek politikusnak, akik nem a népszerűséget keresik, hanem az igazságot, és annak égi eredetét, az ideát, és ahhoz hajthatatlanok maradnak. Filozófiájában a földi dolgoknak van égi, tökéletes ősforrása, és ezek életre kelnek ebben a világban. Az is ismert hasonlata, amelyben az ember ismeretét ahhoz hasonlítja, amikor egy barlangnál ül, előtte ég a tűz, de ő csak az árnyékot látja a barlangban, mert háttal van a tűznek. Az igazi idea a földön túl létezik. Tanítását később a keresztények is felhasználták, főként az újplatonikusok, akik Istenbe helyezték az abszolút ideát, az abszolút eszmét.

Az újkori nagy kezdettől az eszmékről való tanításban sok-sok idő telt el a mi korunkig, amelyben tudományosan vizsgálták a 20. századi ember lélektanát, s a lélektani vizsgálatoknál különös szempontok szerint próbálták az ember cselekvésének, ideáinak mozgatórugóit megtalálni. Egyszerűbben fogalmazva azt keresték, mi az, ami az emberek számára életcélá lehet, mert az ideáikhoz alakul életük.

Ebben az előadásban csak egy mondat erejéig lehet utalni a nagy lélektani irányza-

tokra, amelyek szignifikáns megállapításokat tettek az emberről. S. Freud szerint az ember fő motivációja a nemiség, és ezt éli meg valamilyen formában. A kultúra nem más, mint az ösztönök korlátozása. A lelki betegségeknek az oka Freud szerint, ha valaki nem éli ki a szexuális késztettségét.

Kortársa volt Alfred Adler orvos, pszichológus, aki szerint az emberek közötti társas viszonyok főbb motivációja az ambíció, sommásan fogalmazva a hatalom akarása. Nem feltétlenül kell diktátorokra gondolni, amikor ilyen motivációjú emberek eszményeit keressük, megfigyelhető már egy portásban is, ahogy rendre utasít mindenkit, de még a házastársi kapcsolatokból sem hiányzik. Az ember lélektanának igazi összetettségét és eszmék szerinti elmozdulását ezek az irányzatok nem tudják megmagyarázni.

Sokkal felüdítőbb Viktor Frankl elmélete, amely az életértelem akarását szítja föl, s a humán, szuperhumán dimenziók felé fordítja az embert. Ő még a koncentrációs táborban élőknek is tudott életértelmet, ideát adni, noogén neurózisukat orvosolni.

Korunk a posztmodern kor, az eszmények nélküli kor, amely szerint kimúltak a nagy ideológiák, s az embernek nem marad más hátra, mint a fiziológiai örömök keresése a fogyasztás által. Fiatalkorban ezt az eufória, időskorban pedig a jó közérzet által tudja megteremteni, különösebb eszmék

nélkül. Csakhogy az emberek a bennük lévő úrt alkohollal, kábítószerrel, munkaalkoholizmussal töltögetik fel. A nevelésből kivesszett az eszmény, mert a tanár és a szülő sem mer gyermeke elé eszményként odaállni, hiszen könnyen megkaphatja, hogy te sem vagy különb a többinél. Maradtak a kérészetű sztárok, vagy az aberrált valóságshow-k exhibicionista szereplői.

A humán dimenzióknak a megélése átvezető híd lehet a keresztény eszmény felé. Az a dimenzió ez, ahol az igaz emberséget keressük és kibontakoztathatjuk. Az embereszme régi gondolata a filozófiának és a lélektannak, amelyben olyan cél felé tereltem egyéni és közösségi életemet, amire mint ideára fel lehet tekinteni. Platón ezt az éthosz fogalmával jelölte meg, amelyhez hasonulva etikussá lesz az ember. Keresztény civilizációkban élőknek abszolút Éthosznak mondható Jézus Krisztus személye. Jézus önmagáról tanítja: Én vagyok az út, az igazság, és az élet. (Jn 14, 6) Valamint: Példát adtam nektek, ti is tegyétek meg. (Jn 13, 15) Pilátus, amikor kihallgatta Jézust, a szó nagyszerű kétértelműségével rámutatott: „Íme, az ember!” (Jn 19, 5) Ennek egyik értelme lehetne, hogy benne megtaláljátok az igaz emberséget, de azt az embert is, akit össze lehet törni, meg lehet alázni, keresztre lehet feszíteni. A keresztények kezdettől fogva vallották, hogy Jézus Krisztus a teljes emberi természetnek a birtokosa, ugyanakkor az isteni természet is

egyesül benne. Olyan idea, akit követni lehet. Hiszen abszolút eszménnyé válik számunkra.

Az eszmény alapelemei megtalálhatók Jézus személyében, hasonló az emberekhez: „mindenben hasonló lett hozzánk, a bűnt kivéve.” (Fil 2, 7) Mert ha nem lenne közös nevezőnk az emberség, irreális lenne őt követni. Jézus Krisztusban a tökéletes eszmény jelenik meg előttünk. „Ki vádolhat engem közületek bűnnel?” (Jn 8, 46) Az eszmény közvetlen életkapcsolatban van velünk, nem egy távoli bolygón, hanem a legszorosabb kapcsolat alakítható ki vele, ahogy ezt a szőlőtő, szőlővessző hasonlatával is elmondta. Nemcsak egy fölmagasztosult példa, akit csodálni lehet, de követni nem, hanem erőt is sugároz: „aki szeret engem, az megtartja tanításomat, s Atyám is szeretni fogja. Hozzá megyünk, és benne fogunk lakni.” (Jn 14, 23)

Az eszmény fejlődési szakaszait is láthatjuk: felragyog előttünk, ahogy az apostolok rátaláltak. Megtaláltuk a Messiást – mondja András apostol Péternek. (Jn 1, 41) Ha az eredeti szöveget olvassuk, akkor egy kultúrtörténeti emlék is eszünkbe jut, mert a megtalálásban ott van a „heuréka” szó: „Heureka men ton Messzian”. Arkhimédész, amikor a hidrosztatika törvényére rájött, ezt az emlékeztető szót kiáltotta: Heuréka, heuréka!

Aki Jézus Krisztust találja meg, nem valamit talál (amit általában az emberek találni szeretnek), hanem valakit. Azt már csak

később állapítjuk meg, hogy ez a rátalálás Jézus felől indult el. Előbb szeretett minket kegyelmével. „Még mielőtt Fülöp hívott volna, láttalak a fügefá alatt, mondja Natanaelnek Jézus, aki szintén rátalált a Messiásra.” (Jn 1, 48)

Az eszmény követésében következik az egyéni képességek, az erők lefoglalása, az eszmény irányában való működtetése. „Felejttem, ami mögöttem van... futok utána.” (vö. Fil 3, 13-14) Következő stádium az egyéniség kiteljesedése az eszmény szerint: „Isten fiainak hívnak, és azok is vagyunk.” (I Jn 3, 1) A végső állomás az eszményben, Jézus Krisztusban való felszívódás, teljes azonosulás, anélkül hogy a személyiségünket teljesen elveszítenénk. „Élek ugyan, de nem én, hanem Krisztus él bennem.” (Gal 2, 20) „Testemben kiegészítem, ami hiányzik Jézus szenvedéséből.” (Kol 1, 24)

XVI. Benedek pápa még bíboros korában erről így írt: „Az egyszerű én eltűnt, és az igazi én megjelent az ilyen emberben.”

Ebből is látható, hogy a keresztény ember számára az eszmény egészen betöltő valóság, jobban mint bármi más, még ha az emberek közül némelyeket teljes történeti hűséggel próbál is valaki utánozni, pl. Kőrösi Csoma Sándor vagy Kolumbusz útjára indul, ugyanolyan fölszereléssel. Jézus Krisztus tehát az abszolút eszmény mindannyiunk számára, és a szentek voltak azok, akik a történelemben továbbélő Jézus

Krisztusnak lettek a tükrei, akik a maguk korához szóltak, az idők jeleinek figyelembevételével. Ebből adódhatnak furcsaságok is (Oszlopos Szent Simon), de általában olyan példák ők, akik időt, és nemzeteket átívelnek. Nem hősök, mert a hősökkel vissza lehet élni. Megtörténik, hogy egy történelmi személy hősz az egyik ország számára, míg a másiknak ellenség. Erre számtalan példát lehet hozni a magyar és a körülötünk élő népek történelméből. Elég csak Jellasics horvát bán példáját idézni, aki nekünk ellenség volt, a horvátoknak nemzeti hősz a mai napig. Egy nemzetben belül is megváltozhat a hősről alkotott kép, nem eszmék, hanem ideológiák szerint. Ismét csak egy történelmi példa: Görgey tábornokot a 19. században szinte mindenki árulónak mondta. Ma már egy sokkal nagyobb távlatú és reális történelemszemléletben láthatjuk, hogy nem volt áruló, hanem egy felelős katona, aki reálisan számolt az ellenséggel, s ezért tette le a fegyvert, hogy seregét megmentse.

Ha igazi példaképeket akarunk magunk elé állítani, akkor a szenteket kell megkeresnünk, akik nemcsak saját nemzetük, hanem más népek, sőt még más világvallások előtt is köztiszteletben állnak. Ilyen lehet Assisi Szent Ferenc, Maximilian Kolbe vagy Teréz Anya. A keresztény világot korábban élesen megosztotta a szentek tisztelete, ma már azonban protestáns részről is nagy közeledés

mutatható ki. A német protestáns teológus, Walter Nigg egy könyvének ezt a címet adta: A szentek visszatérnek. E könyvben csodálatos fejezetet szentel Árpád-házi Szent Erzsébetnek, aki megfelel az előbbi kritériumoknak, példakép, építi mindkét nemzetét, de a világot is. A legjobban dokumentált középkori szent lett, akiről sok írás született, négy évvel a halála után szentté avatták. Életrajzát sok nyelvre lefordították, ma már japánul is olvasható. Hatása azóta is óriási a karitászra, a családi életre, a zeneirodalomra, a költészetre, a szépirodalomra és a művészetekre is. Fra Angelicótól kezdve a magyar Prokop Péterig számtalan festő megfestette alakját – az utóbbinak, véleményem szerint Mélykúton látható a legszebb alkotása, amely Szent Erzsébetet ábrázolja. A történelmi Magyarországon 122 templomot szenteltek tiszteletére, köztük a kassai dóm a leghíresebb. A németek is úgy tarthatják, hogy az övéké mint Tübingiai Szent Erzsébet, de az egész keresztény világban tisztelik, jövőre lesz születésének 800. évfordulója, amelyre mi magyarok is, a közép-európai keresztényekkel, jubileumi ünneplésre készülünk. A legszikárabb adatok életéről, amit még a nem hívő történetírás is elfogad: II. Endre magyar király és Merániai Gertrúd leánya. 1207-ben született. Már 1211-ben el kellett hagynia hazáját, Wartburgba vitték, a tübingiai tartományi gróf fiának jegyeseként. Itt nevelkedett jövendő anyósa vezetése

alatt. 1221-ben lépett házasságra az ifjú IV. Lajos tartományi gróffal. Házasságából három gyermeke született. A feljegyzések erősen vallásos, a nyomorultak iránti könyörületes hercegnőről tanúskodnak. 1227-ben férje, II. Frigyes császár hívására, keresztes hadjáratra indult. Útközben, Otrantóban hajóra szállva, meghalt. Az özvegy Erzsébet gyermekeivel elhagyta Wartburg várát, 1227/28 telét Eisenach városkában, teljes szegénységben és méltatlan helyzetben töltötte. Anyai rokonsága vette pártfogásba, Mechtild kitzingeni apátnő Bambergbe vitte nagybátyjához. Innen rövid időre visszatért Tübingiába, férje hazaszállított hamvainak eltemetésére. Ezután sógorai Marburgot jelölték ki tartózkodási helyül. Az özvegyi kielégítésképpen kapott összegből itt kórházat építtetett, amelynek fenntartására költötte minden vagyonát. A kórházat Szent Ferenc pártfogásába ajánlotta. További életét a betegek és a szegények gondozására áldozva, gyóntatója, Marburgi Konrád szigorú felügyelete alatt, teljes szegénységben és aszkézisben töltötte. Már szent híre volt, amikor 1231-ben igen fiatalon meghalt. Négy évvel később az egyház hivatalosan is szentjei sorába iktatta. Részletes életrajzát Puskeley Mária nővér írta meg.

Néhány ma is jól utánozható jellemvonására szeretnék rámutatni, amit mai magyar népünk elé lehet és kell állítani. Nem automatikusan lett szentté, azért mert kirá-

lyi család sarja volt. Apját, II. Endrét egy időre az egyházból kiközösítették, akárcsak apósát, aki kiközösítve is halt meg. Anyja a magyar történelem egyik leggyűlöltebb személyisége volt, aki nepotista módon a kalocsai érseki székbe ültette Merániai Bertoldot, Erzsébet keresztelő papját. Ennek az érseknek később zavaros pénzügyei miatt távoznia kellett az országból. Gyóntatója szinte kegyetlen aszkézissel tartotta sakkban. Módja lett volna fellázadni ellene. Az a grófi udvar, amelyben felnevelkedett, nem tartozott az igazi keresztény családok közé. Szentté levése tudatos és hosszú keresztúton vált lehetővé a radikális Krisztus-követés által. Hányan vannak ma is, akik még a családjuktól sem kapnak támogatást a keresztény életben, lebeszélik és gátolják őket.

Életének mind a négy életállapota – leány, menyasszony, családanya és özvegy – példaként állítható a mai magyar társadalom elé. Erzsébet leánykoráról tudjuk azt, hogy különösen vonzódott a szent és vallásos élet után, de úgy, hogy nem lett ezáltal világgyűlölő. Akkoriban ritkaságnak számított, hogy a nők tudtak írni-olvasni, ő nemcsak hogy ezt elsajátította, hanem az apósának udvarában megforduló művészeketől megszerette a zenét és az irodalmat. Könnyen adódik a mai kor párhuzama, amikor azzal szembesülünk, hogy az ifjúságnak jelentős része funkcionális analfabéta, könyvet nemigen vesz kezébe, a mű-

vészetek világa pedig nagyon távol áll tőle, tisztelet a kevés kivételnek.

Mint menyasszony és hitves, ugyancsak példaként állítható a mai világunknak. A neki szánt vőlegény, Herman halála után, annak öccse, Lajos lett a férje. Szerelemből házasodott, mely a középkorban vagy letagadott, vagy szokatlan dolog volt. Kölcsönös vonzalmukról még a korabeli krónikák is megemlékeznek. Szent Erzsébet a templomban azon kapta magát, hogy férje szépségébe belefeledkezett, s utána elszégyellte magát, amikor a megfeszített Krisztust látta a kereszten. Sajnálta, hogy elébe helyezte Jézusnak.

Abban a világban élünk, ahol az ifjúság, és itt most megdöbbenő dolgot mondok, alig ismeri a szerelmet, csak a szexualitást. Ez jól látható a nagyon rövid idő alatt felbomló párkapcsolatokból. Mintha mindegyik igazolni látszana S. Freud elméletét, hogy csak a libidó fontos az ember életében. A házasságok rendbetételéhez egy ilyen szent eszményt is fel kell állítanunk, mint amilyen Árpád-házi Szent Erzsébet volt. Egy lelki gyakorlat anyaga is lehetne házások számára, hogy milyen figyelmesen szerették egymást férjével, lelki összhangjuknak hála, hogy az érosz agapévá tudott változni szentségi házasságukban. Kiválóan illusztrálták azt, amit XVI. Benedek pápa *Deus caritas est* kezdetű enciklikájában a szeretetről és azon belül is a házastársi szerelem-szeretetről ír. Húszéves korára, amikor özvegyé lett, már

három gyermeke született, akikről gondoskodott, közülük Gertrúdot boldoggá avatta az egyház.

Ma már számunkra a keresztes hadjáratok nem nagyon érthetőek, de belehelyezkedve az akkori idők szemléletébe, az egyházhűségnek és a mártíromság vállalásának a jele volt. Éppen ezért a fiatal házasoktól óriási áldozatot követelt. II. Frigyes, amikor meghirdette a keresztes hadjáratot, hogy Jézus szülőföldjét felszabadítsák a mohamedánoktól, akkor Erzsébet maga rajzolta fel férje ruhájára a keresztet, s két napig lovon kísérte, mert annyira nehezen tudtak egymástól elválni. Attól az időtől kezdve, hogy férje halálhírét vette, ünnepi ruhában nem látták. A megpróbáltatás és szenvedés elviselésére is példát mutatott, imádságát feljegyezték az egykori krónikák: „Uram, köszönöm Neked nagy kegyelmedet és irgalmadat, hogy teljesítetted szegény szolgálóleányodnak nagy kívánságát, és súlyos bánatomban megvigasztaltál azzal, hogy szabad volt látnom még az én kedves bátyám és barátom földi maradványait. Valóban, egész szívemmel szerettem őt, jobban bármi másnál a földön. De nem ejtek panaszos szót azért, hogy Néked áldozta magát, és miközben a Te akaratod szerint segíteni akart a Szentföldnek, idegenben lelte halálát. Te tudod, ha megfelelné isteni elhatározásodnak, akkor férjem élete, édes közelsége, drága, vidám arca kedvesebb lenne nekem a világ minden öröménél, gyönyörénél, tisztességénél és élvezeté-

nél. Szívesen élnék vele szegénységben, mennék vele minden áldott nap koldulni, csak láthatnám újból szeretett vonásait, örvendezhetnék ismét olyannyira vonzó társalkodásának! Ám a Te akaratoddal szemben, én legdrágább Uram, nem áhítozom semmire sem. Őt és magamat a Te isteni akaratodba ajánlom. Nem kívánom, hogy bár élne még férjem, ha ez a kívánság akár csak hajszálnyival is vétene a Te isteni akaratod ellen!” (Berchtold káplán) Ez a fajta hűség az egyház és a házastárs iránt ma is példaként mutatható fel.

Szent Erzsébet igazi nagy korszaka ezután következett el, amikor vállalta a teljes szegénységet, a szolidaritást a nép egyszerű fiaival. Korábban is feljegyezték róla, hogy az úri lakomákon csak a legegyszerűbb étkekből vett, miután rádöbbsent arra, hogy jólétük mások szegénysége és kizsákmányolása árán jött létre.

Minden kornak megvan a maga keresztény szellemi áramlata, ami biztosítja az evangélium örök időszerűségét. Ilyen volt akkoriban Szent Ferenc rendjének radikális Krisztus-követése, ami egyben az eretnekségek és a társadalmi problémák megoldásán is fáradozott. Ez a gondolat megihlette Szent Erzsébetet, aki korábban is mély vallásossággal élte életét. Kórházalapítása és előkelő származása miatt a betegek sajátkezü gyógyítása akkoriban rendkívülinek számított. Ez a cselekedete előremutató volt nemcsak az egyéni alamizsnázkodással, ha-

nem a szervezett karitással akart segíteni az elesetteken és betegeken. Sok kórház, emberbaráti intézmény viseli a nevét. Ma is Szent Erzsébet napján gyűjtünk a rászorulóknak számára, érdemes azt is tudni, hogy halála után, de még az I. világháború alatt is alakultak Szent Erzsébet társulatok, akiknek tagjait Szent Erzsébet nővéreinek hívták. Ápolták a betegeket és gondozták a szegényeket. Szent Erzsébetet a katolikus pietás a szegények anyjának nevezte.

A kiindulópontunk az volt, hogy a példakép számunkra Jézus Krisztus, akinek követői és képviselői a történelemben a szentek. Minden életszentség Krisztus-központú egyházunkban. A középkori legendák nem feltétlen történeti dolgok, hanem mélyre nyúlnak egy-egy eseménynek és jelképiségükkel még erősebben hatnak. Szent Erzsébet életéből a rózsacsoda a legismerősebb, amikor a kötényében lévő kenyér rózsává változott, ahogy megmutatta. Azóta rózsával ábrázoljuk. A középkori szimbolikában a rózsza Krisztus szimbóluma, aranyrózsát adott mindig a pápa a legkiválóbb embereknek. A másik történet is Jézus Krisztusra mutat. Hely híján férje ágyába fektette be a leprás beteget. Hazatérő férje kérdezte, ki fekszik az ő ágyában. Erzsébet magától értetődően ezt mondta: Jézus Krisztus. Amikor fellebbentették a takarót, férje is Jézust látta a leprásban. Megvalósult Jézus végítéletéről szóló szava: „amit egynek

a legkisebbek közül tettetek nekem tettek.” (vö. Mt 25, 40)

Köztudott, hogy társadalmunk mennyire beteg lelkileg is, ahogy ezt ideai püspökkari körlevelünk is elemzi. Legsúlyosabb betegségnek az 1956-tól elkövetett több mint hatmillió abortuszt tartjuk. Ha egy társadalomban a pillanatnak élő szingli nő, aki most már a Magyarországon készülő törvény szerint is meddővé tehető magát, követendővé válik sok leány számára, ott a nemzet visszafordíthatatlanul zuhanó pusztulás útjára kerül. A gyógyítás egyik módja, hogy példákat állítunk magunk, de főként az ifjúság elé, hiszen a régi latin közmondás is úgy tartja: a szavak elszállnak, a példák vonzanak. Teljesen megelevenedhet Szent Erzsébet élete olyan emberekben, akik megismerve életét, próbálják a maguk életében követni. Minél több Szent Erzsébet lelkületű leány, asszony lenne közöttünk, annál hamarabb megváltozna közérzetünk és emberibb életet élhetnénk. Mi katolikusok, hiszünk abban, hogy van mennyei pártfogás is, ezért nemcsak példaként állítjuk őt magunk elé, hanem közbenjárását is kérjük. Ha valamikor, akkor most szorulunk arra mi magyarok, hogy ez a példa előttünk járjon.